

Warszawa, 29-05-2025 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur

KMPT.573.2.2025.AG

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach**

I. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

1. Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹.

2. OPCAT ustanowił system regularnych wizyt prewencyjnych w miejscach pozbawienia wolności. Wizyty te są przeprowadzane przez niezależne organy: Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)² i krajowe mechanizmy prewencji. W Polsce funkcję krajowego mechanizmu prewencji wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO) za pomocą funkcjonującego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)³.

3. KMPT ma dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa-strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT), zob. <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt>.

³ Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264 ze zm.).

organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem⁴. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiejkolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej”⁵.

4. Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie wizytacji członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urządzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁶. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁷. Spostrzeżenia KMPT opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁸.

5. Wizytacja KMPT w miejscu pozbawienia wolności ma charakter zapobiegawczy i stanowi uzupełnienie prac SPT. Krajowy Mechanizm nie jest organem śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁹. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania osób pozbawionych wolności oraz przedstawianie zaleceń mających na celu ich wyeliminowanie.

6. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ¹⁰.

7. Podstawą systemu zapobiegawczego stworzonego przez OPCAT jest dialog między KMPT i odpowiednimi władzami, zmierzający do poprawy sytuacji¹¹.

8. Osoby i organizacje, które zdecydowały się na przekazanie Krajowemu Mechanizmowi informacji, nie mogą ponieść z tego tytułu jakiejkolwiek sankcji lub

⁴ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

⁵ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁶ Zob. art. 20 OPCAT.

⁷ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁸ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. np. Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2023 r., Część II – Metodologia i zakres prac KMPT.

⁹ Zob. Aneks do Dziewiątego Sprawozdania Roczego SPT z dnia 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, par. 6. Zob. również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, Nowy Jork i Genewa 2018, s. 4-6.

¹⁰ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

¹¹ Zob. art. 22 OPCAT.

uszczerbku, niezależnie od tego, czy udzieliły KMPT informacji prawdziwej lub fałszywej (zakaz represji)¹².

II. Wprowadzenie

9. W dniach 11–14 lutego 2025 r. przedstawiciele KMPT przeprowadzili wizytację Schroniska dla Nieletnich przy ul. Igielskiej 8 w Chojnicach (dalej jako: schronisko, SdN, placówka). Jej celem było sprawdzenie sposobu traktowania i warunków pobytu wychowanków SdN, aby wzmocnić ich ochronę przed ryzykiem tortur oraz innych form okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania, a następnie przedstawienie odpowiednim władzom rekomendacji sformułowanych z uwzględnieniem standardów organizacji międzynarodowych.

10. W skład zespołu wizytującego wchodziła: Katarzyna Kopystyńska (Zastępczyni Dyrektora KMPT), Paweł Borkowski (prawnik) i Anna Grabowska (socjolożka).

11. W trakcie wizytacji przedstawiciele KMPT przeprowadzili wstępną rozmowę z Dyrektorem placówki Jackiem Łupaczewskim, dokonali oglądu wybranych pomieszczeń oraz terenu zewnętrznego, przeprowadzili poufne rozmowy z wychowankami i pracownikami placówki, zapoznali się z prowadzoną na miejscu dokumentacją oraz wykonali dokumentację fotograficzną. Swoje wstępne uwagi przedstawili dyrektorowi placówki w czasie rozmowy podsumowującej wizytę.

12. Dodatkowo po zakończeniu wizytacji dokonano analizy dokumentacji, informacji pisemnych oraz nagrań monitoringu przekazanych przez schronisko.

13. Niniejszy raport sygnalizuje obszary wymagające poprawy, ważne z punktu widzenia prewencji tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania (pkt IV), oraz ustalenia niezwiązane z pobytem wychowanków w placówce i dotyczące traktowania ich przez Policję (pkt V).

III. Charakterystyka placówki

14. Schronisko dla Nieletnich w Chojnicach jest placówką dla chłopców od 13 do 21 roku życia. W jej skład wchodzi schronisko dla nieletnich typu zwykłego oraz schronisko dla nieletnich o wzmożonym nadzorze wychowawczym.

¹² Zob. art. 21 ust. 1 OPCAT.

15. W czasie wizytacji w schronisku typu zwykłego przebywało 18, a w części placówki o wzmożonym nadzorze – 7 podopiecznych.

IV. Obszary wymagające poprawy

A. Środki przymusu bezpośredniego

16. Przedstawiciele KMPT przeanalizowali nagrania z użycia środka przymusu bezpośredniego (dalej: ś.p.b.) w postaci siły fizycznej wobec jednego z wychowanków placówki w dniu 6 lipca 2022 r., między godziną 9:58 a 10:05.

17. Na nagraniu, zarejestrowanym podczas zajęć w pracowni cukierniczej, zaobserwować można napiętą sytuację między dwojgiem wychowanków, prowadzącą do konfliktu i agresywnego zachowania¹³. Wobec jednego z nieletnich pracownik ochrony użył siły fizycznej i wyprowadził go z pracowni na niemonitorowany korytarz.

18. **KMPT zwraca się do dyrektora placówki z pytaniem, co spowodowało zastosowanie siły fizycznej tylko wobec jednego z uczestników zdarzenia, a także z prośbą o przesłanie całości dokumentacji pisemnej wytworzonej ze stosowania opisywanego środka przymusu bezpośredniego.**

19. Po wyprowadzeniu nieletniego z pracowni cukierniczej, przez około 10 sekund, wychowanek i trzech członków kadry znajdują się w niemonitorowanym korytarzu łączącym cukiernię z klatką schodową. Następne nagranie zostało zarejestrowane właśnie na klatce. Widać na nim, jak dwaj przedstawiciele personelu placówki transportują (wynoszą) nieletniego z niemonitorowanego pomieszczenia na klatkę schodową i kładą go na podłodze twarzą do posadzki. Jeden z ochroniarzy pochyla się nad nieletnim i unieruchamia go. Drugi ochroniarz, aby umożliwić sobie zamknięcie drzwi na korytarz, podnosi i przerzuca w bok nogi leżącego nieruchomo wychowanek. Następnie przykuca przy twarzy chłopca, coś do niego mówi i wykonuje krótki i gwałtowny ruch ręką w okolicy głowy wychowanek – nagranie nie pozwala jednak jednoznacznie stwierdzić, czy go uderza. Po wykonaniu przez jednego z pracowników schroniska telefonu nieletni zostaje oswobodzony, wstaje, odbywa rozmowę z ochroniarzami i wychowawcą.

¹³ Około godziny 9:58:50 jeden z wychowanków popchnął drugiego, a ok. 10:00:44 poderwał się od stołu, przy którym obaj siedzieli, i ruszył w kierunku drugiego nieletniego, prawdopodobnie z zamiarem uderzenia go – został powstrzymany przez pracownika ochrony siedzącego pomiędzy chłopcami. Nagranie nie zawiera fonii, nie można zatem wnioskować o treściach wypowiedzianych do siebie przez nieletnich ani przez pracowników do wychowanków.

20. **KMPT zwraca się do dyrekcji SdN z pytaniem, jakie zachowanie nieletniego, około godziny 10:00 w niemonitorowanym korytarzu przy cukierni, spowodowało w ocenie pracowników ochrony konieczność przetransportowania wychowanka na klatkę schodową oraz obezwładnienia go na podłodze. Ponadto KMPT zwraca się do dyrektora placówki z prośbą o ustalenie, czy w opisywanej sytuacji doszło do uderzenia wychowanka (a jeżeli nie – czemu służył gwałtowny ruch ręki członka personelu nad głową nieletniego), a także o odniesienie się do prawidłowości postępowania pracownika przy przerzuceniu nóg chłopca.**

21. Z analizy przebiegu wydarzeń i sekwencji pojawiania się poszczególnych osób w różnych miejscach w trakcie zastosowania ś.p.b. 6 lipca 2022 r.¹⁴ wynika, że znaczniki czasu kamer w pracowni cukierniczej i na klatce schodowej placówki są ze sobą niezsynchronizowane – wskazywany przez nie czas różni się o około 2 minuty.

22. **Krajowy Mechanizm rekomenduje zsynchronizowanie znaczników czasu wszystkich kamer monitoringu w SdN.**

23. Inny przykład użycia ś.p.b. budzący wątpliwości Krajowego Mechanizmu miał miejsce w dniu 7 i 8 lutego 2024 r. i polegał na zastosowaniu siły fizycznej, pasa obezwładniającego i izby izolacyjnej w stosunku do wychowanka, który zakłócał przebieg lekcji i zachowywał się agresywnie wobec nauczyciela.

24. Wychowanek trafił do izby izolacyjnej, a jednocześnie stosowano wobec niego pas obezwładniający. Po ok. 30 minutach udało mu się wypiąć z pasa jedną rękę. W odpowiedzi na to przyniesiono nowy pas (było to konieczne, ponieważ nieletni uszkodził mocowanie w poprzednim) i ponownie unieruchomiono nieletniego.

25. Po wymianie pasa podopieczny spędził w nim jeszcze 5 godzin¹⁵. Przez cały ten czas zachowywał się spokojnie – siedział na posłaniu, odpowiadał na pytania dyrektora, lekarki i pracowników ochrony, którzy przychodzili z nim porozmawiać. Fakt, że po wymianie pasa stosowano go przez kolejne godziny mimo współpracującej postawy i braku oporu ze strony wychowanka, budzi wątpliwości Krajowego Mechanizmu. Jednocześnie analiza dokumentacji z zastosowania ś.p.b. wobec podopiecznego nie przynosi wyczerpujących wyjaśnień w tej sprawie. W uwagach dotyczących kolejnych wydarzeń, które miały miejsce w izbie izolacyjnej, znajduje się adnotacja: „Wychowanek otrzymał obiad. Na polecenie dyrektora uwolniono z uchwytu pasa obezwładniającego prawą dłoń. Nieletni spokojny. Nie domaga się

¹⁴ Z analizy monitoringu wynika, że pojawienie się pracownika ochrony z wychowawcą w drzwiach cukierni według znacznika czasu kamery w pracowni nastąpiło ok. godz. 10:00:45, natomiast według kamery na klatce schodowej – krótko po godzinie 10:02:49.

¹⁵ Przez połowę tego czasu miał unieruchomione obie dłonie, w porze obiadu prawa została odpięta, aby wychowanek mógł samodzielnie zjeść; po posiłku nie została ponownie unieruchomiona.

zdjęcia pasa, nie przeklina, nie obraża pracowników”. Następnie po 2,5 godziny adnotacja: „Na polecenie dyrektora zakończono stosowanie ś.p.b. pasa obezwładniającego. Nieletni spokojny”. W opinii KMPT ten lakoniczny zapis w żaden sposób nie wyjaśnia, dlaczego zrezygnowano z pasa właśnie wtedy, a nie np. godzinę lub dwie godziny wcześniej. Krajowy Mechanizm przypomina, że zgodnie z art. 7 ust. 2 ustawy o ś.p.b.¹⁶ od użycia ś.p.b. należy odstąpić, gdy cel ich użycia został osiągnięty, zaś zgodnie z art. 6 ust. 1 tej samej ustawy środków przymusu używa się proporcjonalnie do stopnia zagrożenia.

26. Krajowy Mechanizm zwraca się do dyrektora SdN z pytaniem, dlaczego po wymianie pasa stosowano ten ś.p.b. jeszcze przez pięć godzin, mimo spokojnego zachowania podopiecznego przez cały ten czas.

B. Prewencyjne użycie kajdanek

27. Obowiązujące przepisy zezwalają na prewencyjne użycie kajdanek wobec nieletnich – zgodnie z art. 122 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich¹⁷ podczas konwojowania wychowanków poza terenem placówki, w przypadku gdy istnieje uzasadnione prawdopodobieństwo podjęcia próby ucieczki lub wystąpienia objawów agresji lub autoagresji, możliwe jest zastosowanie kajdanek zakładanych na ręce.

28. W prowadzonej przez placówkę księdze ewidencji prewencyjnego użycia ś.p.b., w rubryce, w której należy wskazać przyczynę zastosowania kajdanek, wielokrotnie podaje się tylko numer artykułu kodeksu karnego, którego naruszenia dopuścił się nieletni. W innych przypadkach występują dodatkowo informacje typu: „krótki okres pobytu w SdN”.

29. Zdaniem Krajowego Mechanizmu wymienione w poprzednim punkcie powody kajdankowania same przez się nie oznaczają uzasadnionego prawdopodobieństwa podjęcia ucieczki lub agresywnego zachowania, a więc nie są wystarczającą przesłanką do prewencyjnego zastosowania ś.p.b., o ile nie towarzyszą im dodatkowe okoliczności związane z indywidualną sytuacją danego wychowanka, np. niedawna próba ucieczki, ukrywanie się, niepowrót na czas z przepustki, stawianie oporu przed rozpoczęciem konwoju itp.

¹⁶ Ustawa z dnia 23 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2025 r. poz. 555).

¹⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. z 2024 r. poz. 978); dalej jako: u.w.r.n.

30. KMPT zwraca też uwagę na fakt, że wychowankowie są transportowani w kajdankach także w celach medycznych, m.in. na konsultacje neurologiczne, na Szpitalny Oddział Ratunkowy (SOR) i do szpitalnej poradni chirurgicznej. W ewidencji znajdowało się łącznie 15 przypadków należących do tych trzech kategorii¹⁸, które poddano analizie. W zdecydowanej większości tych sytuacji nie podano jednak dostatecznego uzasadnienia dla podjęcia decyzji o zastosowaniu kajdanek, co może świadczyć o tym, że nie przeprowadzono rzetelnej oceny ryzyka¹⁹. Ponadto w dwóch przypadkach wizyt na SOR stosowanie kajdanek trwało po cztery godziny.

31. Według KMPT rutynowe stosowanie kajdanek wobec nieletnich, których zachowanie nie uzasadnia ich prewencyjnego użycia, jest nie tylko nadużyciem, lecz może być także przejawem poniżającego traktowania tych osób w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności²⁰.

32. Profilaktyczne stosowanie kajdanek w czasie transportu, jako generalnej zasady działania, krytykuje również CPT²¹.

33. **KMPT rekomenduje prewencyjne stosowanie kajdanek zgodnie z przepisami u.w.r.n. oraz poprzedzanie decyzji o tym rzetelną oceną stopnia ryzyka stwarzanego przez konkretną osobę, a także precyzyjne podawanie powodów użycia tego ś.p.b. w ewidencji.**

C. Monitoring wizyjny

34. Na sufitach wszystkich łazienek użytkowanych przez wychowanków zamontowane są kamery monitoringu wizyjnego obejmujące całość pomieszczeń. Na podglądzie obrazu maskowane są jedynie obszary umiejscowienia toalet, pisuarów

¹⁸ Między 1 września 2022 r. a 12 lutego 2025 r. wszystkich przypadków prewencyjnego zastosowania kajdanek było 93, z czego 76 to sytuacje, kiedy kajdanki stosowano w czasie transportu na potrzeby różnego rodzaju konsultacji medycznych.

¹⁹ W pięciu spośród 15 analizowanych przypadków w rubryce dotyczącej przyczyn zastosowania ś.p.b. podano artykuły kodeksu karnego, które naruszyli nieletni, tyle samo razy wpisano jedynie hasło: „obawa ucieczki”, dwukrotnie zastosowano ogólny zapis: „obawa ucieczki; nieletni mało zdiagnozowany” (jeden z tych wpisów uzupełniono jeszcze o hasło: „zarzuty”). W dwóch sytuacjach hasło „obawa ucieczki” poparto uzasadnieniem, że wychowanek uciekał z poprzednich placówek i nie wracał z przepustek – zdaniem KMPT tylko w tych dwóch przypadkach można mówić o podaniu zindywidualizowanego uzasadnienia dla zastosowania kajdanek.

²⁰ Zob. Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2023 r., s. 95.

²¹ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, par. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Irlandii, CPT/Inf (2007) 40, par. 101; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2006) 28, par. 23; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, CPT/Inf (2006) 20, par. 126; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, par. 53.

oraz pryszniców. Przedstawiciele KMPT poprosili o nagrania monitoringu z łazienek²² i na ich podstawie stwierdzili, że zastosowany w placówce sposób rozmycia obrazu pozwala z dość dużą dokładnością zobaczyć, co dzieje się w strefach maskowania.

35. KMPT przypomina, że zgodnie z art. 121 u.w.r.n. monitorowanie i utrwalanie obrazu z pomieszczeń przeznaczonych dla celów sanitarno-higienicznych nie może obejmować ukazywania intymnych części ciała nieletniego oraz intymnych czynności fizjologicznych. W ocenie KMPT w wizytowanej placówce określony ustawowo warunek nie jest spełniony. Fakt, że wychowankowie mogą być obserwowani w czasie tak intymnych czynności jak załatwianie potrzeb fizjologicznych i korzystanie z prysznica, rodzi ryzyko poniżającego traktowania i może wywoływać u nastoletnich podopiecznych poczucie dyskomfortu.

36. O konieczności zapewnienia nieletnim dostępu do pomieszczeń sanitarnych gwarantujących poszanowanie prywatności jest mowa w zasadach Narodów Zjednoczonych dotyczących ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności²³. Zwraca na to uwagę również CPT²⁴.

37. **KMPT zaleca zastosowanie na podglądzie monitoringu takiego sposobu maskowania ubikacji, pisuarów i kabin prysznicowych, aby uniemożliwić ukazywanie intymnych części ciała użytkowników.**

38. W SdN monitoringiem wizyjnym są objęte także sypialnie wszystkich podopiecznych.

39. Przepisy u.w.r.n. nie zakazują rejestrowania obrazu w sypialniach wychowanków SdN, jednakże w opinii KMPT stosowanie tego typu środka wzmożonej kontroli wobec wszystkich podopiecznych placówki bez wyjątku nie powinno mieć miejsca. Krajowy Mechanizm w pełni rozumie, jak ważne są względy bezpieczeństwa, niemniej jednak stoi na stanowisku, że jest to zbyt daleko idąca ingerencja w prywatność, rodząca ryzyko naruszenia godności wychowanków.

40. Standardy CPT dotyczące detencji nieletnich zwracają uwagę na potrzebę zapewnienia warunków bytowych, które respektują godność i prywatność mieszkańców²⁵. CPT w odniesieniu do tych placówek podkreśla także, że

²² Przeanalizowano nagrania z wszystkich monitorowanych łazienek, z dwóch losowo wybranych dni, między godziną 18.00 a 19.00.

²³ Zob. Zasady Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności (Zasady z Hawany) – Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 z 14 grudnia 1990 r., zasada 34.

²⁴ Zob. Dwudziesty Czwarty Raport Generalny CPT, CPT, CPT/Inf (2015) 1, par. 105.

²⁵ Tamże, par. 104.

wykorzystanie takich narzędzi jak monitoring nie może zastąpić bezpośredniego kontaktu podopiecznych z personelem²⁶.

41. **KMPT zaleca stosowanie kamer monitoringu w sypialniach wychowanków jedynie w uzasadnionych przypadkach na mocy decyzji dyrektora, a także każdorazowe informowanie nieletniego o powodach tej decyzji i o tym, jak długi będzie czas jego pobytu w monitorowanej sypialni.**

D. System nagradzania i dyscyplinowania

42. Z informacji pozyskanych w trakcie wizytacji wynika, że możliwość odbycia rozmowy telefonicznej z osobami spoza rodziny – kolegami, koleżankami, sympatiami – jest przyznawana wychowankom jako nagroda za dobre sprawowanie.

43. W protokole z zebrania wychowawców (obok informacji o innych nagrodach przyznanych podopiecznym) znajduje się punkt: „Wychowawca (...) zaproponował, by wychowanek (...) otrzymał zgodę na dwie rozmowy telefoniczne w tygodniu z kolegą. Zebrani członkowie rady nie zgłosili sprzeciwu. Decyzję podejmie dyrektor schroniska”. W opinii KMPT, mimo że słowo „nagroda” nie pada wprost w cytowanym fragmencie, wynika z niego, że kontakt telefoniczny wychowanka z kolegą jest możliwy dopiero po wysunięciu takiej propozycji przez wychowawcę i zaakceptowaniu jej przez dyrektora, a zatem jest to swoista nagroda. Również w rozmowach z wychowankami i personelem wskazywano, że kontakt taki możliwy jest w nagrodę, przy dobrym sprawowaniu wychowanka. Nagroda taka nie figuruje jednak w katalogu nagród udzielanych nieletniemu umieszczonemu w SdN (art. 307 ust. 1 pkt 4 u.w.r.n.) – jest tam mowa o zezwoleniu na rozmowę telefoniczną na koszt schroniska, a nie o generalnym udzieleniu zgody na kontakt z konkretną osobą.

44. W myśl przepisów możliwość ingerowania dyrekcyj placówki w to, z kim kontaktują się wychowankowie, jest dopuszczona tylko w bardzo szczególnych przypadkach. Zgodnie z art. 115 ust. 1 u.w.r.n. dyrektor SdN może zakazać nieletniemu kontaktu z osobami spoza schroniska jedynie wtedy, gdy zachodzi zagrożenie dla porządku, bezpieczeństwa placówki lub przebiegu toczącego się postępowania albo procesu leczenia lub resocjalizacji nieletniego²⁷. W opinii KMPT oznacza to, że standardową sytuacją powinna być możliwość kontaktowania się

²⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii w 2010 r., CPT/Inf (2010) 35, par. 56.

²⁷ Ponadto zgodnie z art. 115 ust. 4 dyrektor niezwłocznie zawiadamia nieletniego o ograniczeniu lub zakazie kontaktów z osobami spoza SdN, podając powody tej decyzji. Na żądanie nieletniego poinformowany zostaje także sąd rodzinny, który może uchylić decyzję dyrektora.

wychowanków z osobami spoza SdN, o ile nie zachodzą okoliczności przedstawione w art. 115 ust. 1 i 2 u.w.r.n.

45. CPT zwraca uwagę na to, że wszyscy nieletni powinni mieć częsty dostęp do telefonu. Jeśli zachodzą obawy dotyczące bezpieczeństwa, rozmowy telefoniczne z określonymi osobami mogą być monitorowane lub w wyjątkowych przypadkach można ich zakazać, jednak każda decyzja tego rodzaju powinna opierać się na uzasadnionym ryzyku zmowy lub innego typu nielegalnej działalności i być podjęta na określony czas²⁸. Co do zasady ograniczanie kontaktu nieletniego ze światem zewnętrznym nie powinno być stosowane jako środek dyscyplinarny, o ile przewinienie podopiecznego nie jest związane z tym kontaktem²⁹.

46. Natomiast zgodnie z Zasadami z Hawany każdy nieletni powinien mieć prawo do kontaktu telefonicznego lub korespondencyjnego z wybraną przez siebie osobą co najmniej dwa razy w tygodniu, chyba że przepisy powszechnie obowiązującego prawa wprowadzają jakieś ograniczenia w tej mierze³⁰.

47. **KMPT zaleca zapewnienie wychowankom kontaktu telefonicznego z osobami spoza rodziny na zasadach określonych w u.w.r.n.**

E. Ochrona zdrowia i dokumentacja medyczna

48. SdN zatrudnia dwie pielęgniarki – jedna z nich pracuje w godzinach 7.15-14.15 od poniedziałku do soboty, druga – przez 10 godzin tygodniowo, rozłożonych na trzy dni obecności w placówce. W nocy brak jest obsady medycznej. Dyrektor SdN w rozmowie z przedstawicielami KMPT zwracał uwagę na to, że ma ogromne trudności ze zwiększeniem obsady pielęgniarskiej ze względu na małą podaż pracowników służby zdrowia na lokalnym rynku pracy i konkurencyjne oferty zatrudnienia w innych podmiotach.

49. Krajowy Mechanizm zwraca uwagę na fakt, że w nocy z 11 na 12 lutego 2024 r. zdarzyła się w schronisku sytuacja wymagająca pilnej interwencji medycznej, która nie została zapewniona. W książce przebiegu służby nocnej znajduje się mianowicie wpis mówiący o tym, że nieletni, który wcześniej zgłosił silny ból zęba, zasnął, idąc do toalety – odzyskał świadomość dopiero po kilku minutach.

50. **KMPT rozumie powagę trudności związanych z rekrutacją personelu medycznego, niemniej jednak rekomenduje dołożenie wszelkich starań w celu zapewnienia całodobowej opieki pielęgniarskiej w placówce. Ma to wielkie**

²⁸ Zob. Dwudziesty Czwarty Raport Generalny CPT, CPT, CPT/Inf (2015) 1, par. 124.

²⁹ Tamże, par. 127.

³⁰ Zob. Zasady z Hawany, zasada 61.

znaczenie dla zdrowia i bezpieczeństwa wszystkich osób pozbawionych wolności, w szczególności nieletnich.

51. KMPT z uznaniem przyjmuje fakt, że personel placówki odbył szkolenia z zakresu protokołu stambulskiego³¹. Ponadto, zgodnie ze standardami zalecanymi w tym podręczniku, obrażenia wychowanków ujawnione w trakcie badań medycznych są odwzorowywane na odpowiednich rycinach (tzw. mapach ciała). Jednakże podczas wizytacji przedstawiciele zespołu zauważyli u jednego z wychowanków zasinienie pod okiem. Analiza dokumentacji medycznej nieletniego wykazała, że nie zostało ono odnotowane w jego karcie porad ambulatoryjnych.

52. W trakcie analizy dokumentacji zauważono także, że w dzienniku zajęć wychowawczych w przypadku kilku wychowanków pojawiła się adnotacja, że przez pewien czas przebywali w izbie chorych. Jednocześnie w dokumentacji medycznej żadnej z tych osób nie ma informacji o tym pobycie, brak też wpisów świadczących o pogorszeniu się samopoczucia lub innych sygnałów, które mogłyby uzasadniać potrzebę skierowania wychowanka do izby.

53. **KMPT zaleca rzetelne prowadzenie dokumentacji medycznej.**

F. Poufność spotkań z adwokatem

54. Z informacji pozyskanych od personelu wynika, że spotkania z adwokatem odbywają się w monitorowanej sali widzeń.

55. Zdaniem KMPT spotkania te bezwzględnie powinny się odbywać w pomieszczeniu nieobjętym monitoringiem. Tylko warunki całkowitej poufności umożliwiają bowiem pełną realizację prawa do obrony, a także sprawiają, że bezpośredni kontakt z pełnomocnikiem może realnie pełnić również funkcję przeciwdziałania złemu traktowaniu nieletnich.

56. RPO zwracał uwagę na konieczność realizowania spotkań z adwokatem w niemonitorowanych pomieszczeniach w odniesieniu do osób umieszczonych w aresztach śledczych i zakładach karnych i skierował w tej sprawie wystąpienie do Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej³². Spostrzeżenia tam zawarte należy zastosować, mutatis mutandis, także do innych miejsc detencji, takich jak wizytowana placówka.

³¹ Zob. Protokół stambulski: Podręcznik skutecznego dochodzenia i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Zaktualizowana wersja podręcznika w języku polskim jest dostępna na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-protokol-stambulski-nowa-wersja-tlumaczenie-ms-odpowiedz-kolejna>.

³² Zob. wystąpienie RPO do Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 6 lutego 2019 r., IX.517.1802.2017, dostępne na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/widzenia-adwokatow-w-wiezieniach-w-obecnosci-kamer-interwencja-rpo>.

57. **KMPT zaleca zapewnienie możliwości spotykania się podopiecznych z adwokatami w pomieszczeniu niemonitorowanym.**

G. Dostęp do mechanizmów skargowych

58. Zgodnie z procedurą składania skarg obowiązującą w SdN nieletni może ustnie lub pisemnie złożyć skargę do dyrektora lub wysłać ją do zewnętrznych organów zajmujących się ochroną praw człowieka, takich jak Rzecznik Praw Obywatelskich i Rzecznik Praw Dziecka³³. W przypadku skargi ustnej dyrektor sporządza notatkę, z którą zapoznaje nieletniego, a ten potwierdza zapoznanie się z nią swoim podpisem. W procedurze nie ma jednak wzmianki o tym, że fakt złożenia skargi (w formie ustnej lub pisemnej) oraz jej przedmiot należy odnotować w odpowiednim rejestrze, tzn. księdze skarg i wniosków.

59. Księga skarg i wniosków schroniska, założona 1 stycznia 2024 r., jest pusta. Nie przesądzając o przyczynach tego stanu rzeczy, Krajowy Mechanizm zwraca uwagę na to, że warto do owej księgi wpisywać wszystkie skargi i wnioski składane przez podopiecznych – także te dotyczące drobnych spraw i formułowane ustnie.

60. CPT wskazuje, że wpis w rejestrze skarg powinien zawierać nazwisko osoby wnoszącej skargę, rodzaj i temat zgłoszenia, rezultat przeprowadzenia procedury skargowej i apelacyjnej, a także informacje o działaniach podjętych w celu naprawienia sytuacji i o przyznanej rekompensacie. Prowadzenie tego rodzaju zapisków może służyć jako narzędzie ułatwiające zarządzanie placówką – na przykład wskazywać, że wiele skarg odnosi się do zachowania określonych członków personelu lub że podopieczni należący do pewnych kategorii szczególnie rzadko decydują się na złożenie skargi lub zgłoszenie wniosku. CPT zwraca też uwagę na fakt, że brak skarg niekoniecznie powinien być traktowany jako zjawisko pozytywne – przeciwnie, może to świadczyć o braku poczucia bezpieczeństwa lub braku zaufania do istniejących mechanizmów skargowych³⁴.

61. **KMPT zaleca uzupełnienie procedury składania skarg o zapis, że fakt złożenia skargi (w formie ustnej lub pisemnej) oraz jej przedmiot należy każdorazowo odnotowywać w księdze skarg i wniosków.**

62. W schronisku nie ma możliwości anonimowego złożenia skargi przez wychowanków.

³³ Na tablicach informacyjnych w schronisku oraz w regulaminie pobytu znajdują się dane adresowe tych instytucji.

³⁴ Zob. Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, par. 90 i 91.

63. Na potrzebę zapewnienia bezpośredniego i poufnego dostępu do mechanizmów skargowych w miejscach pozbawienia wolności zwraca uwagę CPT³⁵.

64. **Krajowy Mechanizm zaleca umieszczenie w przestrzeni nieobjętej monitoringiem zamykanej na klucz skrzynki na skargi, której obsługą będzie zajmować się jedna wyznaczona do tego osoba z personelu. KMPT rekomenduje także odnotowywanie w rejestrze skarg zgłaszanych tą drogą (także tych anonimowych).**

H. Dokumentacja

65. Księga ewidencji zdarzeń nadzwyczajnych w placówce, założona 10 września 2022 r., nie zawiera żadnych wpisów.

66. Jednocześnie delegacja KMPT natrafiła w dokumentacji schroniska na następującą informację (datowaną na październik 2024 r.): „Nieletni przyznaje, że między nim a kolegą doszło do bójki. Początkowo wychowankowie prowokowali się wzajemnie i wyzywali. Później kolega podszedł do nieletniego X, który wykonał nagły unik. X chciał uniknąć bójki. Kolega z grupy odebrał to zachowanie jako próbę ataku i kilkakrotnie uderzył X pięścią w twarz”. Opisana sytuacja nie została odnotowana w ewidencji zdarzeń nadzwyczajnych.

67. KMPT przypomina, że zgodnie z art. 87 pkt 12 lit. d oraz f u.w.r.n. zarówno bójka z udziałem wychowanka, jak i jego pobicie, są tego typu wydarzeniami.

68. **KMPT zaleca skrupulatne odnotowywanie w rejestrze wydarzeń nadzwyczajnych wszystkich sytuacji ujętych w art. 87 pkt 12 u.w.r.n.**

I. Personel

69. KMPT z uznaniem przyjmuje informację, że w SdN od 2017 r. realizowana jest comiesięczna superwizja dla wszystkich grup pracowników.

70. Także oferta szkoleniowa oferowana przez placówkę jest w opinii Krajowego Mechanizmu dosyć bogata. Między 1 stycznia 2024 r. a rozpoczęciem wizytacji odbyły się szkolenia obejmujące następujące tematy: protokół stambulski, zasady Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony osób nieletnich pozbawionych wolności (Zasady z Hawany), psychoseksualne aspekty rozwoju dzieci i młodzieży, strategie regulacji emocji w pracy wychowawczo-resocjalizacyjnej, wzmacnianie odporności psychicznej i zapobieganie wypaleniu zawodowemu, a także szkolenie

³⁵ Tamże, par. 84.

z obsługi defibrylatora. Dla działu ochrony zrealizowano szkolenia z zakresu: praktycznych aspektów zastosowania ś.p.b. (cztery edycje), stosowania ś.p.b. w postaci izby izolacyjnej, a także szkolenie „Pracownik ochrony w instytucjonalnym systemie pracy z nieletnimi. Zadania do realizacji, oczekiwania”.

71. **KMPT zaleca systematyczne ponawianie szkoleń z zakresu ś.p.b.**

72. CPT w odniesieniu do placówek dla nieletnich podkreśla, że należy zwrócić szczególną uwagę na szkolenia personelu w zakresie radzenia sobie z incydentami z użyciem przemocy, szczególnie rozwijanie umiejętności werbalnej deeskalacji w celu zredukowania napięcia³⁶.

73. **KMPT rekomenduje zapewnienie wszystkim pracownikom szkolenia z deeskalacji konfliktów oraz komunikacji interpersonalnej.**

V. Traktowanie przez Policję

74. Delegacja Krajowego Mechanizmu odebrała wiele niepokojących sygnałów dotyczących traktowania nieletnich przez Policję, zanim zostali oni umieszczeni w SdN. Wychowankowie mówili o wulgarnym słownictwie funkcjonariuszy, przeprowadzaniu kontroli osobistej w sposób jednoetapowy oraz udostępnianiu treści regulaminu policyjnej izby dziecka dopiero po kilkukrotnym wyrażeniu takiej prośby przez nieletniego. Policjanci mieli też stosować przemoc fizyczną (wykręcanie rąk, celowe nadeptanie na stopę, uderzenie pałą w pięty za odmowę podania hasła do odblokowania telefonu). Ponadto nieletni wielokrotnie wskazywali na stosowanie kajdanek – także zakładanych na ręce z tyłu oraz na nogi.

75. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur stanowczo podkreśla konieczność eliminowania tego typu nadużyć z praktyki działania Policji oraz budowania kultury organizacyjnej opartej na przestrzeganiu przepisów i poszanowaniu godności osób zatrzymanych.

76. W swoich raportach rocznych KMPT zwraca uwagę m.in. na kwestie związane ze standardami przeprowadzania kontroli osobistej³⁷ oraz kajdankowania osób nieletnich zatrzymanych przez Policję³⁸.

³⁶ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, par. 29 i 30.

³⁷ Zob. Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2023 r., s. 55-56 oraz Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2022 r., s. 64-66.

³⁸ Zob. Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2023 r., s. 55 oraz Raport RPO z działalności w Polsce KMPT w 2022 r., s. 62-64.

VI. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca Dyrektorowi Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach:

1. zsynchronizowanie znaczników czasu wszystkich kamer monitoringu w SdN;
2. prewencyjne stosowanie kajdanek zgodnie z przepisami u.w.r.n. oraz poprzedzanie decyzji o tym rzetelną oceną stopnia ryzyka stwarzanego przez konkretną osobę, a także precyzyjne podawanie powodów użycia tego ś.p.b. w ewidencji;
3. zastosowanie na podglądzie monitoringu takiego sposobu maskowania ubikacji, pisuarów i kabin prysznicowych, aby uniemożliwić ukazywanie intymnych części ciała użytkowników;
4. stosowanie kamer monitoringu w sypialniach wychowanków jedynie w uzasadnionych przypadkach na mocy decyzji dyrektora, a także każdorazowe informowanie nieletniego o powodach tej decyzji i o tym, jak długi będzie czas jego pobytu w monitorowanej sypialni;
5. zapewnienie wychowankom kontaktu telefonicznego z osobami spoza rodziny na zasadach określonych w u.w.r.n.;
6. dołożenie wszelkich starań w celu zapewnienia całodobowej opieki pielęgniarzkiej w placówce;
7. rzetelne prowadzenie dokumentacji medycznej;
8. zapewnienie możliwości spotykania się podopiecznych z adwokatami w pomieszczeniu niemonitorowanym;
9. uzupełnienie procedury składania skarg o zapis, że fakt złożenia skargi (w formie ustnej lub pisemnej) oraz jej przedmiot należy każdorazowo odnotowywać w księdze skarg i wniosków;
10. umieszczenie w przestrzeni nieobjętej monitoringiem zamykanej na klucz skrzynki na skargi, której obsługą będzie zajmować się jedna wyznaczona do tego osoba z personelu, jak również odnotowywanie w rejestrze skarg zgłaszanych tą drogą (także tych anonimowych);
11. skrupulatne odnotowywanie w rejestrze wydarzeń nadzwyczajnych wszystkich sytuacji ujętych w art. 87 pkt 12 u.w.r.n.;
12. systematyczne ponawianie szkoleń z zakresu ś.p.b. i zapewnienie wszystkim pracownikom szkolenia z deeskalacji konfliktów oraz komunikacji interpersonalnej.

VII. Informacje dodatkowe

Na podstawie art. 20 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zwraca się do dyrektora Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach z prośbą o udzielenie odpowiedzi na pytania zawarte w pkt 18, 20 i 26 niniejszego raportu.

Opracowała: Anna Grabowska

Za Zespół podpisuje:

Katarzyna Kopystyńska

Zastępczyni Dyrektora Zespołu

/-podpisano elektronicznie/